

Gloria victis Elizy Orzeszkowej – tworzenie legendy powstania styczniowego

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Eliza Orzeszkowa, *Gloria victis*, [w:] tejże, *Opowiadania*, Warszawa 1994, s. 193.
- Źródło: Eliza Orzeszkowa, *Gloria victis*, [w:] tejże, *Opowiadania*, Warszawa 1994, s. 195.
- Źródło: Eliza Orzeszkowa, *Gloria victis*, [w:] tejże, *Opowiadania*, Warszawa 1994, s. 217.
- Źródło: Eliza Orzeszkowa, *Gloria victis*, [w:] tejże, *Opowiadania*, Warszawa 1994, s. 196–197.
- Źródło: Eliza Orzeszkowa, *Gloria victis*, [w:] tejże, *Opowiadania*, Warszawa 1994, s. 207–208.

- Źródło: Eliza Orzeszkowa, *Gloria victis*, [w:] tejże, *Opowiadania*, Warszawa 1994, s. 211.
- Źródło: Eliza Orzeszkowa, *Gloria victis*, [w:] *Opowiadania*, Warszawa 1994.

A detailed woodcut portrait of Eliza Orzeszkowa, showing her from the chest up. She has dark, wavy hair and is wearing a dark dress with a white ruffled collar. The background is a textured, light-colored paper.

Gloria victis Elizy Orzeszkowej – tworzenie legendy powstania styczniowego

Drzeworyt przedstawiający Elizę Orzeszkową
Źródło: domena publiczna.

Czy klęska zawsze oznacza koniec nadziei? Eliza Orzeszkowa, wspominając powstanie styczniowe – jeden z najtragiczniejszych momentów w historii Polski, starała się odnaleźć w nim sens. Pamięć o ofercie powstańców uważała za obowiązek. Dlatego powstało opowiadanie *Gloria victis*, które stanowi hołd dla bohaterów oraz próbę stworzenia legendy dla przyszłych pokoleń.

Twoje cele

- Dokonasz analizy stylu opowiadania Elizy Orzeszkowej *Gloria victis*.
- Rozpoznasz zabiegi pisarskie służące mitologizacji powstania.
- Porównasz opis wizerunku Romualda Traugutta zawarty w *Glorii victis* z jego autentyczną fotografią.
- Zinterpretujesz znaczenie tytułu opowiadania.

Przeczytaj

Eliza Orzeszkowa

Władysław Podkowiński *Portret Elizy Orzeszkowej*

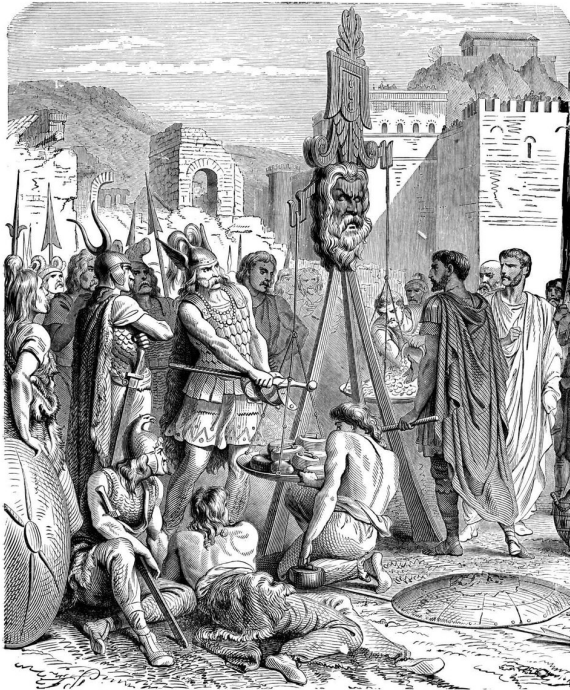
Źródło: domena publiczna.

w noweli *Gloria victis* (1910).

Znaczenie tytułu

W czasie [powstania styczniowego](#) Eliza Orzeszkowa (1841–1910) przebywała w Ludwinowie, gdzie mieścił się majątek jej ówczesnego męża, Piotra Orzeszki. Przyszła pisarka wspomagała powstańców w służbach pomocniczych. W czerwcu 1863 roku przez dwa tygodnie zajmowała się chorym [Romualdem Trauguttem](#) (1826–1864), który przybył wówczas do Ludwinowa. Później odwiozła go do granicy Królestwa Polskiego własnym powozem. W swojej twórczości literackiej Orzeszkowa wielokrotnie powracała do tych wydarzeń. Do doświadczeń z okresu powstania odwołała się między innymi

W 390 roku p.n.e. Brennus razem z armią Galów zaatakował Rzym. Miasto broniło się długo, lecz ostatecznie skapitulowało – Rzymianie musieli zapłacić okup wojenny w złocie. Brennus zażądał ogromnej sumy. Gdy przegrani ośmielili się zwrócić mu uwagę, że waga i odważniki, które służyły do jej

Brennus dorzuca swój miecz do odważników, zmuszając Rzymian do zapłacenia jeszcze wyższego okupu. Ilustracja Paula Lehugeura z 1886 r.

Źródło: domena publiczna.

odmierzenia, zostały sfalszowane, wódz Galów wpadł w gniew. Zmusił wrogów do oddania jeszcze większej ilości złota, mówiąc: „*Vae victis!*”, czyli „Biada zwyciężonym”.

Tytuł noweli Elizy Orzeszkowej nawiązuje do tego zawołania. Polska autorka, kreując literacką wizję powstania styczniowego, odwróciła sens starożytnej maksymy. Zamiast: „Biada zwyciężonym”, napisała: „Chwała zwyciężonym” – „*Gloria victis!*”, nadając nowy sens maksymie i wskazując nowy sposób postrzegania powstańczej klęski.

Tadeusz Ajdukiewicz, *Scena z powstania styczniowego*, 1875 r.

Źródło: domena publiczna.

Symboliczne zwycięstwo powstania

Nowela *Gloria victis* powstała niemal pięćdziesiąt lat po opisywanych w niej wydarzeniach. Orzeszkowa pisała ją w czasie, gdy początkową rozpacz z powodu klęski powstania zastąpiła atmosfera braku nadziei i [marazmu](#). Chociaż wydarzenia z lat 1863–1864 były wciąż wspominane, Orzeszkowa miała żal do rodaków, że nie kontynuują dzieła powstańców i przez swoje wygodnictwo niszczą wartość ich ofiary. Mając w pamięci własny udział w powstaniu, kiedy osobiście pomagała Romualdowi Trauguttowi, nie dopuszczała myśli, że poświęcenie walczących pójdzie na marne. Narratorem noweli *Gloria victis* uczyniła naturę – wierząc, że choćby ludzie zapomnieli, wiatr wciąż będzie niósł wieść o legendarnych czynach powstańców:

” Eliza Orzeszkowa

Gloria victis

[...] wiatr przeleciał nad Królewskim Kanałem i oko w oko spotkał się z roztoczonym jak wzrokiem sięgnąć, wysokopiennym, cienistym, przezroczystym lasem. Odkąd tu był, pół stulecia upłynęło, jednak poznał przyjaciela.

-Jak się masz? – zadmuchał wesoło.

Las w odpowiedź zaszumiał:

-Witaj, miły latawcze!

I wleciał wiatr do lasu uradowany, zwinny, przelatywał wśród świerków, brzoź, olch, dębów, ramionami owijając pnie starych przyjaciół i skrzydłami na ich konarach składając pocałunki przywitalne.

-Jak się macie? – szemrał i szeptał. – Coście przez czas ten widziały, słyszały? Co się tu u was, dokoła was, działo, stawało?

A stare świerki, dęby, brzozy rozłożyste, ramionami powiewając, odpowiadały:

-Działy się tu i stawały rzeczy dziwne, rzeczy głośne, dzwoniące, płaczące, rozlegające się krzykami, jękami...

Źródło: Eliza Orzeszkowa, *Gloria victis*, [w:] *tejsze*, *Opowiadania*, Warszawa 1994, s. 193.

Juliusz Kossak, *Bitwa pod Ignacewem*, 1863. Akwarela na kartonie.

Źródło: domena publiczna.

Utwór zdecydowanie odbiega od wcześniejszych, typowo pozytywistycznych dzieł Orzeszkowej, w których autorka opisywała zgodnie z wymogami [realizmu](#) codzienną rzeczywistość i ukazywała na jej tle problemy współczesnego społeczeństwa. W *Glorii victis* pisarka odeszła od aktualnej tematyki na rzecz treści uniwersalnych. Przywołując legendę powstania styczniowego, zachęcała do pamięci o bohaterstwie, rozważała sens klęski powstańców, którzy w wymiarze duchowym odnieśli zwycięstwo – walcząc w imię słusznej sprawy. Nawiązała tu do tradycji romantycznych, między innymi do mesjanizmu Adama Mickiewicza, dostrzegając w poświęceniu powstańców ofiarę na rzecz przyszłej przemiany świata.

Gloria victis była także próbą dialogu z młodszym pokoleniem, które krytykowało pozytywistów za nadmierne skupienie się na materialnych aspektach egzystencji. Ponadto Orzeszkowa inspirowała się poetyką [symbolizmu](#), często wykorzystywaną przez młodopolskich twórców. Zrezygnowała ze zdystansowanego, obiektywnego przedstawienia rzeczywistości na rzecz kreowania nastroju, sugerowania uczuć. Narratorami utworu uczyniła [antropomorfizowane](#) drzewa oraz wiatr:

Eliza Orzeszkowa

” *Gloria victis*

Upadł płatek, do motyla podobny, na trawy wysokie, a róża westchnęła:

-Ja jedna kwiaty na tę mogiłę rzucam. Co lato, od półstulecia prawie, rzucam na nią wonne płatki moje, ja jedna!

Tu znowu odezwały się dzwonki liliowe:

-A my dzwonimy pacierz żałobny. Co lato, od półstulecia prawie, wydzwaniamy nad tą mogiłą pacierz żałobny... my jedne!

Źródło: Eliza Orzeszkowa, *Gloria victis*, [w:] tejże, *Opowiadania*, Warszawa 1994, s. 195.

Autorka opisuje leśny krajobraz i wiatr, aby wprowadzić do utworu świadków powstania: drzewa. Ci niemi obserwatorzy zyskują za sprawą noweli głos i opowiadają światu historię walczących. Aby zrozumieć treść noweli, należy zwrócić uwagę na tę podwójną narrację. Drzewa przechowują pamięć o poległych i sprawiają, że wieść o ich ofierze dociera do przyszłych pokoleń:

” Eliza Orzeszkowa

Gloria victis

A wiatr prędko od nieznanej, bezimiennej, wielkiej mogiły leśnej leciał i leciał, niosąc i niosąc w przestrzeń, w czas, w pamięcie, w serca, w przyszłość świata triumfem dalekiej przyszłości rozbrzmiewający okrzyk:

-Gloria victis!

Źródło: Eliza Orzeszkowa, *Gloria victis*, [w:] tejże, *Opowiadania*, Warszawa 1994, s. 217.

Eliza Orzeszkowa porzuciła w *Glorii victis* pozytywistyczne założenia, według których literatura miała odzwierciedlać rzeczywistość – w tej nowej perspektywie dzieło mogło ją również kreować. Nie chodziło jednak o niczym nieskrępowaną fantazję, lecz o rzucenie nowego światła na to, co wydarzyło się naprawdę. W *Glorii victis* Orzeszkowa stworzyła legendę powstania styczniowego i nadała historycznym faktom uniwersalny sens. Aby wskazać, kto w tej walce odniósł prawdziwe zwycięstwo, uczyniła narratorem noweli naturę – tę, która nigdy nie kłamie.

Słownik

antropomorfizacja

(gr. *ánthrōpos* – człowiek; *morphē* – kształt) – przypisywanie przedmiotom, zjawiskom natury, roślinom, zwierzętom, pojęciom abstrakcyjnym, istotom boskim cech fizycznych oraz psychicznych zachowań i motywów postępowania właściwych człowiekowi

Leonidas I

(po 540 p.n.e. – 480 p.n.e.) – król Sparty w latach ok. 490 p.n.e. – 480 p.n.e.; dowodził obroną wąwozu termopileckiego w roku 480 p.n.e., gdzie bohaterstwo zginął, osłaniając odwrót wojsk greckich; symbol wytrwałości i poświęcenia

marazm

(gr. *μαρασμός* *marasmós* – gaśnięcie, uwiąd – stagnacja) – brak chęci działania, apatia

patos

(gr. *πάθος* *páthos* – uczucie, cierpienie) – kategoria estetyczna określająca dzieła sztuki lub przemowy o podniosłym charakterze, silnie nacechowane emocjonalnie

personifikacja

(łac. *persona* – osoba, łac. *facere* – robić) – inaczej uosobienie; środek stylistyczny polegający na nadaniu zwierzętom, roślinom, zjawiskom lub abstrakcyjnym ideom cech ludzkich

realizm

(fr. *réalisme*) – w literaturze prąd spopularyzowany w prozie II połowy XIX wieku, dążący do jak najwierniejszego odzwierciedlenia świata znanego czytelnikowi z codzienności. Realiści opisywali wydarzenia, bohaterów i ich egzystencję w sposób reprezentatywny dla przedstawianej w utworze grupy społecznej

symbolizm

(gr. *σύμβολον* – symbol) – kierunek w sztuce zapoczątkowany przez poetów francuskich w II połowie XIX wieku, zakładający rezygnację z bezpośredniego opisu emocji, opierający się na sugerowaniu wzruszeń i nastrojów, operujący wieloznacznymi symbolami w celu wyrażenia treści, które nie mają określenia w systemie językowym

Audiobook

Polecenie 1

Na podstawie tekstu zamieszczonego poniżej wypisz te elementy opowiadania *Gloria victis*, które należą do legendy.

Legendarni bohaterowie powstania

Utwory Elizy Orzeszkowej powstałe w epoce pozytywizmu opowiadały najczęściej o losach typowych przedstawicieli niższych warstw społecznych i poruszały aktualne problemy. W późniejszej twórczości pisarka zaczęła stopniowo odchodzić od opisywania spraw codziennych. Zwieńczeniem tych tematycznych przemian była nowela *Gloria victis*, w której Orzeszkowa opisała tragiczne dzieje uczestników powstania styczniowego.

W utworze tym pisarka nie ograniczyła się do faktografii, lecz na bazie rzeczywistych wydarzeń wykreowała mit o powstaniu. Istotne znaczenie miała tu kreacja bohaterów, którym Orzeszkowa nadała cechy świętych, herosów i legendarnych postaci historycznych. Zależało jej na tym, aby następne pokolenia właśnie tak postrzegali tych, którzy zginęli w imię ojczyzny. W ten sposób opisała dowódcę powstania, Romualda Traugutta:

Wodzem ich był człowiek świętego imienia, które brzmiało: Romuald Traugutt. Pytasz, dlaczego świętym jest to imię? Albowiem według przykazania Pana opuścił on żonę i dzieci, dostatki i spokój, wszystko, co pieści, wszystko, co raduje i jest życia ponętą, czarem skarbem, szczęściem, a wzięwszy na ramiona krzyż narodu swego poszedł za idącym ziemią tą słupem ognistym i w nim zgorzał. Nie tutaj zgorzał. Nie w tej mogile śpi. Kędyś daleko. Ale wówczas na czele hufca tego na tę polanę przyszedł i patrzyliśmy na niego my, drzewa.

Po razy wiele w czasach dalekich spod głazu niewoli, który tę ziemię tłoczył, wzbijał się był słup ognisty ku obiecanej krainie wolności i gromady ludzi za nim szły. Wzbił się i teraz, gromady ludzi za nim poszły, ta była jedną z nich, a on jej przywodził.

Widziałyśmy jego czarnowłosą głowę z oczyma myśliciela i uśmiechem dziecka. Oczy miał mądre, smutne – podobno bratem bliźniaczym mądrości bywa u ludzi smutek – a uśmiech świeży, perłowy, palec tragicznych przeznaczeń wczesnie przeciągnął mu zmarszczkę surową, niekiedy aż groźną. I głos jego słyszałyśmy z brzmieniem jak stał dzwoniącym, rozkazującym, niekiedy aż groźnym. Tak grzmieć musiał w wąwozie termopilskim głos Leonidasa.

Skąd wiemy o Leonidasie? Pra-pra-ojcom naszym opowiadały o nim pra-pra-ojce wiatrów prędkich i nikt nie zgadnie, kędy, jak, kiedy o rzeczach wielkich i o rzeczach wiecznych rozpowiadają wiatry drzewom, drzewa chmurom, chmury gwiazdom, gwiazdy duchom, a baśnie i pieśni, wieści i powieści płyną jak świat szeroko i jak wieczność długo...

Czy Leonidas wiedział, że gdy wąwóz termopilski trupami hufca swojego zasypie, stopa niewoli ziemi greckiej nie dosięże! Jeżeli wiedział, błogo mu było uścielać tę krwawą zaporę i jako pieczęć składać na niej siebie!

Ten nie wiedział. W orężnych sprawach ludzkich biegłym był, biegłość ta w dalekowidztwo wzrok mu zaostrzała, spostrzegał wyłaniającą się z za dnia ofiar i boju potworną czarną noc. Jednak szedł i prowadził, bo taką była moc słupa ognistego, który wówczas nad ziemię wzbił się, taką tęsknota za obiecaną krainą wolności i takim był krzyż narodu jego, ciężki, nieznośny...

Eliza Orzeszkowa zestawiała Traugutta z przywódcą Spartan, Leonidasem, oddając tym samym hołd zmarłemu, a nawet wywyższając jego odwagę ponad starożytnego wojownika. W noweli zostały uwzniośnione również inne postaci. Jagmin, dowódca jazdy, zostaje porównany do mitycznego Herkulesa oraz do Scypiona Afrykańskiego – wodza rzymskiego z okresu II wojny punickiej:

Na czele jazdy wybór wodza postawił młodzieńca o postawie wyniosłej i czarnym, iskrzącym się oku. Młody Herkules z kształtów, Scypio rzymski z rysów. Rodzinny dom jego stał niezbyt stąd daleko, od podstaw do szczytu opleciony bluszczem, otoczony gęstwina drzew odwiecznych, rozłogiem pól żyznych. Spod zielonych bluszczów wyszedł, tutaj przybył i z posłuszeństwem dziecka, z pośpiechem kochanka biegł na swym strojnym, ognistym arabie, ilekroć rozległ się głos wodza, wołający:

Jagmin!

Postaci występujące w *Glorii victis* nie tylko dokonują wielkich czynów, lecz także kierują się w życiu wielkimi ideami – są w swym postępowaniu nieskazitelne i szczerze. W usta powstańców Orzeszkowa włożyła przemowy o dużym ładunku emocjonalnym, ukazujące ich niezłomną determinację do walki o lepszy świat. Maryś Tarłowski, chłopak o wątlej budowie, wypowiada w noweli płomienne słowa:

– Bo chociaż przedmiot walki najdroższy jest i święty, przelana w niej krew ludzka trucizną w żyły spływa i rany zadane ranami kładą się na tych, co je zadają. Gniew, ból, śmierć to sępy pasące się na trupach radości, słodyczy i nadziei ludzkich. Zły ród przeciw sobie samemu szpony ich wystawiający! Nędzny ród, krótko żyjący, którego synowie nawzajem sobie skracają życie! Nieszczęsny ród, zewsząd w ciele swym i w duchu swym zagrożony, którego synowie nawzajem ciałom i duchom swoim grożą! O! kiedyż będzie inaczej? Dlaczegoż nie urodziłem się w tej porze późnej, gdy świat będzie innym, albo w tak wczesnej, aby oczy moje nie potrafiły otworzyć się na to, że mógłby być innym, gdyby, gdyby ludzie byli inni! Po krótkim milczeniu ze smutnym uśmiechem mówić począł wiersz starożytnego poety:

– Baśń niesie, że Prometeusz do pierwiastku gliny, będącej podstawą istoty człowieczej, wlał po kropli każdego z pierwiastków zwierzęcych, samo serce człowiecze zaprawiając chciwością wilczą i wściekłością lwią. To jest przyczyną tych pomst i gniewów, które w ludzi uderzają zgonami strasznymi, i to jest przyczyną, że walą się w gruzy gmachy wspaniałe, że lemiesz wojsk wrogich rozorywują wały podbitych grodów?

– Horacjusz? – zapytał towarzysz mówiącego i w tejże chwili z porywczym gestem silnego ramienia znad trawy się podniósł.

– Podbitych grodów! – powtórzył, chwilę milczał, aż zawołał:

Teraz inaczej być nie może!... Podbitych grodów. Teraz walka to powinność!... Głos cichy, ale stanowczo brzmiący, namiętnemu wykrzykowi temu odpowiedział:

– Teraz inaczej być nie może. Dopóki gwałt, dopóty święty przeciwko gwałtowi gniew!
Dopóki krzywda, dopóty walka! Przez krew i śmierć, przez ruiny i mogiły, z nadzieją
czy przeciw nadziei walka z piekłem ziemi w imię nieba, które na ziemię zstąpi...

– Może zstąpi...

– Kiedyś...

– Gdy nas już na ziemi nie będzie.

Kreacja bohaterów ma istotne znaczenie dla tworzenia legendy powstania styczniowego w noweli. Ukazane w utworze osoby mają służyć za wzór do naśladowania – ich postawa oraz czyny wzbudzają podziw. Orzeszkowa wprowadza postaci powstańców do *Glorii victis* z przekonaniem, że ich obecność na kartach literatury może oddać im pośmiertną sprawiedliwość i być świadectwem ostatecznego zwycięstwa poległych.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 2

Wskaż te fragmenty utworu *Gloria victis*, które ukazują duży ładunek emocjonalny.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Ćwiczenie 2

Ćwiczenie 3

Wypisz z tekstu jedną cechę każdej z postaci, która upodabnia ją do bohaterów legend.

Ćwiczenie 4

Z opisu walki wypisz trzy metafory i jednym zdaniem wyjaśnij ich znaczenie.

” Eliza Orzeszkowa

Gloria victis

Ale już wyraźnie było widać... I wtedy... Zastukały, zastukały za drzewami, po zaroślach, gęste, pojedyncze, szybko, szybko po sobie następujące wystrzały i rój błyskawic krótkich, ognistych, rozsypał się wśród drzew i zarośli.

Wnet od strony nadchodzących buchnął i potoczył się ogromny, długi grzmot i zarazem sunąc stamtąd poczęły gęste kłęby dymu. Rotowy ogień karabinów, zbity w sobie, ciężki, odpowiedział posiekanemu ogniewi strzelb, na znacznej przestrzeni rozsypanych.

Była to rozmowa dwu różnych ze sobą grzmotów, drżały od niej ze zgrozy najsilniejsze drzewa lasu.

Źródło: Eliza Orzeszkowa, *Gloria victis*, [w:] tejże, *Opowiadania*, Warszawa 1994, s. 211.

Ćwiczenie 5

Zmień styl poniższego opisu z podniosłego na neutralny.

” Eliza Orzeszkowa

Gloria victis

Wodzem ich był człowiek świętego imienia, które brzmiało: Romuald Traugutt. Pytasz, dlaczego świętym jest to imię? Albowiem według przykazania Pana opuścił on żonę i dzieci, dostatki i spokój, wszystko, co pieści, wszystko, co raduje i jest życia ponętą, czałem skarbem, szczęściem, a wzięwszy na ramiona krzyż narodu swego poszedł za idącym ziemią tą słupem ognistym i w nim zgorzał. Nie tutaj zgorzał. Nie w tej mogile śpi. Kędyś daleko. Ale wówczas na czele hufca tego na tę polanę przyszedł i patrzyaliśmy na niego my, drzewa.

Po razy wiele w czasach dalekich spod głazu niewoli, który tę ziemię tłoczył, wzbijał się był słup ognisty ku obiecanej krainie wolności i gromady ludzi za nim szły. Wzbił się i teraz, gromady ludzi za nim poszły, ta była jedną z nich, a on jej przywodził. Widziałyśmy jego czarnowłosą głowę z oczyma myśliciela i uśmiechem dziecka. Oczy miał mądre, smutne – podobno bratem bliźniaczym mądrości bywa u ludzi smutek – a uśmiech świeży, perłowy, palec tragicznych przeznaczeń wcześniej przeciągnął mu zmarszczkę surową, niekiedy aż groźną.

Źródło: Eliza Orzeszkowa, *Gloria victis*, [w:] *tejsze, Opowiadania*, Warszawa 1994, s. 196–197.

Ćwiczenie 7

W około 100 słowach porównaj wizerunek Romualda Traugutta zawarty w noweli z zamieszczonym poniżej zdjęciem.

Romuald Traugutt

Źródło: domena publiczna.

Ćwiczenie 8

Napisz rozprawkę na około 400 słów, w której wyjaśnisz własnymi słowami znaczenie tytułu opowiadania *Gloria victis*.

Praca domowa

Napisz rozprawkę, w której odpowiesz na pytanie: Dlaczego niektóre wydarzenia historyczne obrastają legendą?

Dla nauczyciela

Autor: Małgorzata Kosińska-Pułka

Przedmiot: Język polski

Temat: *Gloria victis* Elizy Orzeszkowej – tworzenie legendy powstania styczniowego

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;

2) rozpoznaje konwencje literackie i określa ich cechy w utworach (fantastyczną, symboliczną, mimetyczną, realistyczną, naturalistyczną, groteskową);

3) rozróżnia gatunki epickie, liryczne, dramatyczne i synkretyczne, w tym: gatunki poznane w szkole podstawowej oraz epos, odę, tragedię antyczną, psalm, kronikę, satyrę, sielankę, balladę, dramat romantyczny, powieść

poetycką, a także odmiany powieści i dramatu, wymienia ich podstawowe cechy gatunkowe;

4) rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego poznane w szkole podstawowej oraz środki znaczeniowe: oksymoron, peryfrazę, eufonię, hiperbolę; leksykalne, w tym frazeologizmy; składniowe: antytezę, paralelizm, wyliczenie, epiforę, elipsę; wersyfikacyjne, w tym przerzutnię; określa ich funkcje;

5) interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego;

8) wykazuje się znajomością i zrozumieniem treści utworów wskazanych w podstawie programowej jako lektury obowiązkowe;

9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;

10) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania: świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, wątków, motywów), narracji, sytuacji lirycznej; interpretuje je i wartościuje;

14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;

15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

16) rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe; określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości.

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

1) przetwarza i hierarchizuje informacje z tekstów, np. publicystycznych, popularnonaukowych, naukowych;

2) analizuje strukturę tekstu: odczytuje jego sens, główną myśl, sposób prowadzenia wywodu oraz argumentację;

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń:

1) formułuje tezy i argumenty w wypowiedzi ustnej i pisemnej przy użyciu odpowiednich konstrukcji składniowych;

3) rozumie i stosuje w tekstach retorycznych zasadę kompozycyjną (np. teza, argumenty, apel, pointa);

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

1) zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;

2) buduje wypowiedź w sposób świadomy, ze znajomością jej funkcji językowej, z uwzględnieniem celu i adresata, z zachowaniem zasad retoryki;

4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;

6) tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, referat, szkic interpretacyjny, szkic krytyczny, definicja, hasło encyklopedyczne, notatka syntetyzująca;

11) stosuje zasady poprawności językowej i stylistycznej w tworzeniu własnego tekstu; potrafi weryfikować własne decyzje poprawnościowe;

12) wykorzystuje wiedzę o języku w pracy redakcyjnej nad tekstem własnym, dokonuje korekty tekstu własnego, stosuje kryteria poprawności językowej.

IV. Samokształcenie.

6. wybiera z tekstu odpowiednie cytaty i stosuje je w wypowiedzi;

9. wykorzystuje multimedialne źródła informacji oraz dokonuje ich krytycznej oceny;

Lektura obowiązkowa

24) Eliza Orzeszkowa, Gloria victis;

Kształtowane kompetencje kluczowe

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji,
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności,
- kompetencje cyfrowe,
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej,
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się.

Cele operacyjne. Uczeń:

- zanalizuje styl opowiadania Elizy Orzeszkowej *Gloria victis*,
- rozpozna zabiegi pisarskie, które posłużyły autorce do opisanie powstania styczniowego jako wydarzenia legendarnego, mitycznego,
- porówna opis wizerunku Romualda Traugutta zawarty w *Glorii victis* z jego autentyczną fotografią,
- zinterpretuje znaczenie tytułu opowiadania.

Strategie nauczania

- konstruktywizm.

Metody i techniki nauczania

- metoda pogładowa;
- rozmowa kontrolowana;
- metoda ćwiczeń przedmiotowych;
- praca z tekstem literackim
- przekład intersemiotyczny.

Formy zajęć

- praca indywidualna,
- praca w grupach,
- praca całego zespołu klasowego,
- analizowanie tekstu literackiego,
- samokształcenie.

Środki dydaktyczne

- komputery z głośnikami i dostępem do internetu, słuchawki;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica/ kartka papieru, pisak/kreda;
- plakaty.

Przebieg zajęć

Faza wprowadzająca

1. Nauczyciel z odpowiednim wyprzedzeniem prosi uczniów, by opracowali plakaty, na których zwizualizują zagadnienia omówione w e-materiałach:

- Znaczenie tytułu opowiadania *Gloria victis* Elizy Orzeszkowej.
- Symboliczne zwycięstwo powstania styczniowego w opowiadaniu *Gloria victis* Elizy Orzeszkowej.
- Legenda powstania styczniowego w opowiadaniu *Gloria victis* Elizy Orzeszkowej.

2. Uczniowie organizują w klasie wystawę swoich plakatów.

3. Nauczyciel zapisuje na tablicy: *Gloria victis* i *vae victis*. Uczniowie porównują okoliczności, w których zostały użyte te sformułowania. Opowiadają na pytanie, dlaczego ktoś, kto został zwyciężony, może być za to obdarzony chwałą. Rozróżniają

zwycięstwo wojenne i zwycięstwo moralne, symboliczne, które przypadło powstańcom w *Glorii victis*.

4. Przedstawienie celu zajęć i podanie tematu.

Faza realizacyjna

1. Uczniowie zapoznają się z umieszczonym w e-materiałach słuchowiskiem, na podstawie nagrania wypisują te elementy opowiadania *Gloria victis*, które tworzą legendę, nie wydarzyły się lub przebiegały w rzeczywistości inaczej niż w utworze Elizy Orzeszkowej.

2. Uczniowie wykonują ćwiczenia zawarte w e-materiałach:

- rozpoznają właściwości analizowanego tekstu, kategorie estetyczne, styl.

3. Uczniowie zapisują w tabeli cechy postaci, które upodabniają je do bohaterów legend.

POSTAĆ	CECHA
Romuald Traugutt	
Jagmin	
Maryś	

4. Z fragmentu zawierającego opis walki uczniowie wypisują metafory i wyjaśniają ich znaczenie.

” Eliza Orzeszkowa

Gloria victis

Ale już wyraźnie było widać... I wtedy... Zastukały, zastukały za drzewami, po zaroślach, gęste, pojedyncze, szybko, szybko po sobie następujące wystrzały i rój błyskawic krótkich, ognistych, rozsypał się wśród drzew i zarośli. Wnet od strony nadchodzących buchnął

i potoczył się ogromny, długi grzmot i zarazem sunąć stamtąd poczęły gęste kłęby dymu. Rotowy ogień karabinów, zbity w sobie, ciężki, odpowiedział posiekanemu ogniovi strzelb, na znacznej przestrzeni rozsypanych. Była to rozmowa dwu różnych ze sobą grzmotów, drżały od niej ze zgrozy najsilniejsze drzewa lasu.

Źródło: Eliza Orzeszkowa, *Gloria victis*, [w:] *Opowiadania*, Warszawa 1994 .

METAFORA	WYJAŚNIENIE

Uczniowie samodzielnie oceniają realizację zadania. Swoje odpowiedzi porównują z umieszczonymi w e-materiałach.

5. Uczniowie do każdego z bohaterów opowiadania *Gloria victis* Elizy Orzeszkowej dopisują postać mityczną lub historyczną, do której zostali porównani w utworze. Zapisują cechy wspólne dla obu postaci.

Bohater <i>Glorii victis</i>	Postać mityczna lub historyczna	Cechy wspólne
Romuald Traugutt		
Jagmin		

Uczniowie samodzielnie oceniają swoje realizacje zadania. Odpowiedzi porównują z umieszczonymi w e-materiałach.

Faza podsumowująca

1. Uczniowie porównują wizerunek Romualda Traugutta zawarty w opowiadaniu z zamieszczonym w e-materiałach zdjęciem.

Rozwiązując zadanie, uczniowie odpowiadają na pytania pomocnicze:

- Czy w uwiecznionym na fotografii obliczu można dostrzec rysy bohatera?
- Czy na fotografii zostały uwiecznione ludzkie, przyziemne cechy?

- Czy na zdjęciu można zaobserwować smutek, który według słów Orzeszkowej bywa bratem mądrości?

2. Uczniowie gromadzą informacje o malarstwie Artura Grottgera i kolekcji czarnej biżuterii. Dzielią się nimi w klasie.

Zadanie domowe

Nauczyciel na podstawie e-materiałów formułuje polecenie pracy domowej.

1. Czym różni się wartość dzieł literackich inspirowanych wydarzeniami historycznymi od wartości naukowych publikacji na ich temat? Odpowiedz na to pytanie w rozprawce problemowej, w której wykorzystasz fragmenty *Glorii victis* Elizy Orzeszkowej i inne wybrane przez siebie teksty kultury. Dobierz do nich odpowiedni kontekst.

Materiały pomocnicze

Słownik literatury polskiej XIX wieku, pod red. Józefa Bachorza i Aliny Kowalczykowej, Wrocław 2002 r.

Tadeusz Konwicki, *Bohiń*, Warszawa, 1987 r.

Aniela Zinkiewicz-Rymdziwicz, Zygmunt Rymdziwicz, *Biżuteria patriotyczna w zbiorach w Muzeum cystersów w Wąchocku*, [w;} *Polski Jubiler* 3(14), 2001 r.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Uczniowie mogą audiobook zilustrować własnymi pracami plastycznymi, tak by ukazać heroizm powstańców.